

การทดลองออกแบบอาคารสาธารณะในพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
Experimental Design for Public Building in World Heritage:
Ayutthaya National Historical City

สมพล ดำรงเสถียร¹ และสันติ เล็กสุขุม²

Sompol Dumrongsatian¹ and Santi Leksukhum²

¹นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต (สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

²ศาสตราจารย์ สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

kdsompol@hotmail.com, and fineart@buu.ac.th

บทคัดย่อ

การทดลองออกแบบอาคารสาธารณะในพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและจัดทำรายละเอียดโครงการ ออกแบบอาคาร และสร้างองค์ความรู้ด้านการหารูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยโดยศึกษาจากต้นแบบความคิดและผลสำเร็จทำแห่ง บริบทพื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย และเงื่อนไขทำเลที่ตั้ง โดยได้อาคารศูนย์บริการวิชาการวัดพระศรีสรรเพชญ์จำนวนหกแบบรอบบ่อน้ำหกเหลี่ยม แบ่งอาคารเป็นสามโซนรูปแบบอาคารแตกต่างจากโบราณสถาน ออกแบบโดยคำนึงถึงฐานานุศักดิ์ ประกอบด้วย แกนอาคารที่ไม่สัมพันธ์กับเกณฑ์สมมาตรของโบราณสถาน อาคารใช้เส้นนอนและมีรูปทรงอิสระ และความสูงอาคารไม่เกินบัลลังก์เจดีย์ประธาน ผลที่ได้รับคืออาคารใหม่ช่วยเติมเต็มให้กับโบราณสถาน เป็นเสมือนจุดเชื่อมวัฒนธรรมสองช่วงเวลา และสร้างคุณค่าร่วมให้กับโบราณสถานและบริบทโดยรอบ ผลของงานวิจัยสอดคล้องกับสมมุติฐานที่สามารถเปิดแนวคิดและแนวทางใหม่ของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้คือ อาคารใหม่อยู่กับอาคารเก่าได้ในรูปแบบการทำให้ภาพรวมของพื้นที่มีองค์ประกอบสัมพันธ์กัน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เกิดความสมดุลของผัง การแสดงออกที่สอดคล้องและให้ความเคารพต่อกัน ด้วยวิธีผสมผสานความรู้ด้านประวัติศาสตร์ จิตวิทยาการรับรู้ และเทคโนโลยี โดยใช้แนวคิดการจำกัดข้อมูล สร้างความคุ้นเคย และวางคำสั่ง ผลที่ได้ คือ ผู้ชมสามารถแยกความแตกต่างระหว่างอาคารใหม่กับอาคารเก่า เกิดความเคารพ และจดจำโบราณสถานได้ รวมถึงได้รู้ภูมิสัญลักษณ์ในอดีตและปัจจุบันได้ดี

คำสำคัญ: การทดลองออกแบบ อาคารสาธารณะ นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อาคารศูนย์บริการวิชาการ วัดพระศรีสรรเพชญ์

Abstract

An experimental design of public building in the world heritage area: Phra Nakhon Si Ayutthaya Historical City is aimed to study and organize project details, design and create knowledge of architectural models under the location conditions in Phra Nakhon Si Ayutthaya Historical City. The researcher investigated prototypes and success of five sites. In addition, context of area, target groups and location conditions were explored through the six models of Wat Phra Sri San Phetch Pavilion located around the hexagonal pond. The building was divided into three zones and was basically designed by Thai architecture's social status consisting of a building core in no association with symmetrical criteria of the ancient remains. Horizontal lines and free shapes were applied. The height of the building was lower than the throne of the main pagodas. The results show that the new building fulfilled the ancient remains, and furthermore its function is as the connection of culture from the two periods. Also, the building creates covalues of the ancient remains and surrounding context. The findings are consistent with the hypothesis which provides new ideas and approaches to architectural model corresponding to the world heritage area: Phra Nakhon Si Ayutthaya Historical City.

The body of knowledge gained from this study shows that the old and the new buildings can be in the same area to fulfill and support each other so as to create a balance in the structure and also to demonstrate harmony and respect with each other. This can occur through a combination of historical knowledge, psychology of perception and technology with the use of data limitation, familiarity creation and commands. The results demonstrate that visitors can clearly differentiate between the new and the old buildings, and at the same time they can also have recognition of the ancient remains and know the landmark of the past and present as well.

Keywords : Experimental Design; Public Building; Ayutthaya National Historical City; Pavilion;
Wat Phra Sri San Phetch

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นที่ตั้งของเมืองหลวงในอดีตของไทยที่มีอายุยาวนาน 417 ปี พื้นที่ดังกล่าวกรมศิลปากร ประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานครอบคลุมอุทยานประวัติศาสตร์ฯ และพื้นที่รอบนอกภายในเกาะเมืองอยุธยา นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่ที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ภายใต้อนุสัญญามรดกโลก และกำหนดให้แหล่งมรดกโลกทุกแห่งจัดทำแผนแม่บทเพื่อการบริหารจัดการ

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้เริ่มจัดทำแผนแม่บทโดยกองโบราณคดี กรมศิลปากรเมื่อ พ.ศ.2530 และได้ดำเนินการปรับปรุงปี พ.ศ.2537 โดยแบ่งเป็นเจ็ดพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ พื้นที่ในเกาะเมืองนอกเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านตะวันออก (ครอบคลุมเมืองอโยธยา) พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านตะวันตก พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านเหนือ (ครอบคลุมคลองกระบัง) พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านใต้ (ครอบคลุมเมืองเวียงเหล็ก หรือปากคูจาม) และพื้นที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แผนแม่บทกำหนดให้ พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองโบราณสถาน พื้นที่รอบนอกภายในเกาะเมืองเป็นพื้นที่กันชน แบ่งการดำเนินงานเป็นระยะที่หนึ่ง พ.ศ. 2535-2545 [1], [2] ดำเนินงานเฉพาะพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ระยะที่สองเป็นพื้นที่ที่เหลือทั้งหมด กำหนดแผนหลักแปดแผน และแบ่งผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็น

1. พื้นที่โบราณสถานสำคัญสูงสุด
2. พื้นที่สวนสาธารณะในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์
3. พื้นที่ส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว
4. พื้นที่หมู่บ้านศิลปาทตถกรรม
5. พื้นที่ส่วนบริหารอุทยานประวัติศาสตร์ฯ
6. พื้นที่ชุมชนใหม่เขตเขยการโยกย้าย
7. พื้นที่ชุมชนเดิมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์
8. พื้นที่เขตพระตำหนักสิริยาลัย

แผนแม่บทระยะที่สอง ดำเนินการจัดทำปี พ.ศ.2542 ปรับปรุง พ.ศ.2546 และ พ.ศ.2553 [3] กำหนดแผนผังโครงสร้างเพื่อการอนุรักษ์ทุกประเภท และผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเก้าประเภทดังนี้

1. ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
2. ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง
3. พาณิชยกรรม (ภายในและนอกเกาะเมือง)
4. พาณิชยกรรมใหม่
5. ส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม
6. อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม
7. ชนบทและเกษตรกรรม
8. อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย
9. สถาบันราชการ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

แผนแม่บททั้งสองระยะให้ความสำคัญกับประเภทอาคารระยะถาวร พื้นที่ว่าง ความสูงอาคาร และขนาดกลุ่มก้อนอาคาร แต่ไม่มีการกำหนดการออกแบบสถาปัตยกรรมในด้านรูปทรงอาคารที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งรูปทรงอาคารที่ดีมีเอกลักษณ์จะช่วยส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สร้างความโดดเด่น สร้างความเชื่อมโยง ไม่ขัดหรือทำลายทัศนียภาพของโบราณสถาน [4]

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่ออารมณ์ความรู้สึกของนักอนุรักษ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและบุคคลทั่วไป การออกแบบอาคารใหม่ในพื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งต้องห้ามและทำทนาย การวิจัยนี้เป็นการทดลองออกแบบอาคารในเขตโบราณสถาน โดยดำเนินงานตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดประเภทอาคาร ถึงการออกแบบ โดยกำหนดอาคารศูนย์บริการวิชาการวัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นอาคารสำหรับการออกแบบ ทั้งนี้เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการหารูปแบบของสถาปัตยกรรม ภายใต้เงื่อนไขพื้นที่นครประวัติศาสตร์ฯ ผลงานการออกแบบอาจเปิดแนวคิดและแนวทางใหม่ของรูปแบบสถาปัตยกรรม ที่สอดคล้องกับพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมถึงการขยายผลการทดลองไปสู่การวิจัยในเรื่องอื่นๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาและจัดทำรายละเอียดโครงการ อาคารศูนย์บริการวิชาการในพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

2.2 ออกแบบอาคารศูนย์บริการวิชาการฯ ในพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

2.3 สร้างองค์ความรู้ ด้านการหารูปแบบสถาปัตยกรรมภายใต้เงื่อนไขพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

3 สมมุติฐานของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีสมมุติฐานว่า ผลการทดลองออกแบบอาคารสาธารณะในพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อาจเปิดแนวคิดและแนวทางใหม่ของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดของการวิจัย ตามหลักการจัดทำรายละเอียดโครงการเพื่อการออกแบบสถาปัตยกรรม ดังนี้

1. รายละเอียดโครงการ
 - ประเภทอาคาร
 - ที่ตั้งอาคาร
 - รูปแบบการบริหารงาน
 - ผู้ใช้อาคาร
 - รายละเอียดของกิจกรรม
 - องค์ประกอบของโครงการ
 - พื้นที่ใช้สอย
 - ความสัมพันธ์องค์ประกอบกับที่ตั้งอาคาร
2. การกำหนดแนวคิดด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม
3. การออกแบบสถาปัตยกรรม

5. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาอยู่ภายใต้แผนแม่บท โครงการอนุรักษ์และพัฒนาานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ระยะที่หนึ่งและสองเพื่อให้เกิดแผนแม่บทองค์ประกอบต่างๆ เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละสมัย

2. ขอบเขตด้านการออกแบบ

การทดลองออกแบบอาคารสาธารณะ ในพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา กำหนดอาคารสาธารณะคือ อาคารศูนย์บริการวิชาการ

6. การดำเนินงานวิจัย

กำหนดการออกแบบอาคารศูนย์บริการวิชาการ โดยคัดเลือกสองขั้นตอนจากที่ตั้งของโบราณสถานทั้งหมดในนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง คัดเลือกจากโบราณสถานทั้งหมดได้ทำเลที่ตั้งของอาคารในสามพื้นที่ ซึ่งสะท้อนถึงภูมิสัญลักษณ์ของกรุงศรีอยุธยา (วัง วัด ชุมชน) ประกอบด้วย

- ทำเลที่ตั้งวัดพระศรีสรรเพชญ์ (วัง) [5]
- ทำเลที่ตั้งวัดมหาธาตุ (วัด) [6]
- ทำเลที่ตั้งวัดมเหยงคณ์ (ชุมชน) [7]

ขั้นตอนที่สอง เนื่องจากในประเทศไทยยังไม่เคยมีการก่อสร้างอาคารใหม่ติดกับโบราณสถาน จึงต้องคัดเลือกที่ตั้งอาคารจากทั้งสามทำเลที่ตั้ง ด้วยเกณฑ์จากต้นแบบความคิดและผลสำเร็จจากต่างประเทศจำนวนห้าแห่ง ประกอบด้วย ปิรามิดแก้วแห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมจอร์จ ปอมปิตู พิพิธภัณฑสถานศิลปะร่วมสมัยและห้องสมุดสาธารณะการเรดาห์ พิพิธภัณฑสถานอารยธรรมยุโรปและเมดิเตอร์เรเนียนและพิพิธภัณฑสถานมาคมขนส่งกราสโกว์ รีเวอร์ไซด์ [8]-[20] ร่วมกับบริบทพื้นที่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้ทำเลที่ตั้งวัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นที่ตั้งอาคารศูนย์บริการวิชาการ อันนำไปสู่การออกแบบอาคารภายใต้กรอบแนวคิดของการวิจัยต่อไป

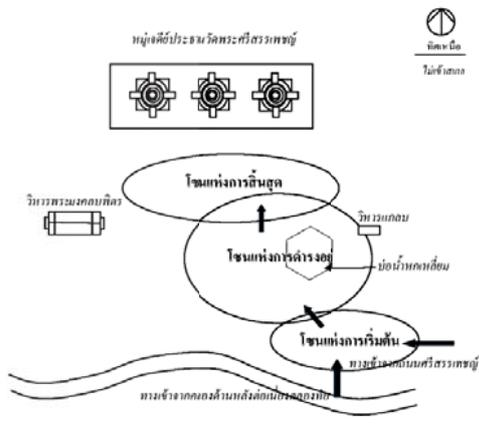
7. แนวความคิดอาคารศูนย์บริการวิชาการ

แบ่งอาคารและบริเวณโดยรอบเป็นสามโซน (รูปที่ 1)

1. โซนแห่งการเริ่มต้น เพื่อการฟื้นจำแนก แยกแยะ และจดจำ เป้าหมายเพื่อการรับรู้ที่ถูกต้อง สร้างคำถาม เกิดความคิด และค้นหาคำตอบ

2. โซนแห่งการดำรงอยู่ คือ การตั้งบรรยากาศโบราณสถานภายนอกเข้าสู่ภายในอาคารเชื่อมโยงกับโบราณสถานด้วยเทคโนโลยีสร้างภาพเสมือนจริงเพื่อค้นหาคำตอบ [21]-[23]

3. โซนแห่งการสิ้นสุด เพื่อการระลึกถึง ตั้งอยู่ภายนอกอาคาร จัดภูมิทัศน์สำหรับจัดกิจกรรม เป็นจุดชมทัศนียภาพโบราณสถานช่วงเวลาต่างๆ

รูปที่ 1 แนวความคิดการแบ่งโซนอาคาร

รูปแบบอาคารกำหนดจาก สภาพสังคมของกรุงศรีอยุธยา อันมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครองโดยแฝงแนวคิดด้านการเมืองสามประการ [24]ทำให้พระมหากษัตริย์อยู่ในสถานะพิเศษอันปรากฏในรูปของพระนาม พระราชากรณียกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณี งานศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม

แนวคิดทั้งสามประกอบด้วย

1. จักรพรรดิราช คือ พระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่เหนือกษัตริย์อื่นๆทั้งปวง
2. ธรรมราชา คือ กษัตริย์ที่มีบุญ ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจด้วยธรรมะ ทรงอุปถัมภ์พระศาสนา
3. เทวราชา คือ เทพเจ้าที่อวตารลงมาปกครองโลกมนุษย์ อาคารศูนย์บริการวิชาการวัดพระศรีสรรเพชญ์ ทำหน้าที่แสดงและเชื่อมโยงปัจจุบันให้เข้าใจอดีต กลุ่มเป้าหมายหลักคือ นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยว [25] รูปแบบอาคารต้องคำนึงถึงฐานานาคศักดิ์ และฐานานาบุรูป อันหมายถึง การแสดงฐานะ และตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลให้ปรากฏในสังคมโดยอาศัยรูปแบบ และลักษณะศิลปะทางสถาปัตยกรรมไทยเป็นเครื่องบ่งชี้ ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนมาแต่สมัยอยุธยา [26] ในงานวิจัยนี้ คือ การหลีกเลี่ยงรูปแบบของอาคารที่แสดงถึงสถานะพิเศษของกษัตริย์ [27] (รูปที่ 2) ดังนี้

1. อาคารทรงปิดล้อม
2. เกณฑ์สมมาตร [28]
3. หลังคาซ้อนชั้น หรือมียอดแหลม
4. ไม่มีลวดลายประดับ หรือตกแต่งด้วยวัสดุพิเศษ เช่น ทอง อัญมณี

แนวความคิดหลักที่นำมาใช้ในการออกแบบศูนย์บริการวิชาการฯ ทั้งหกอาคารประกอบด้วย

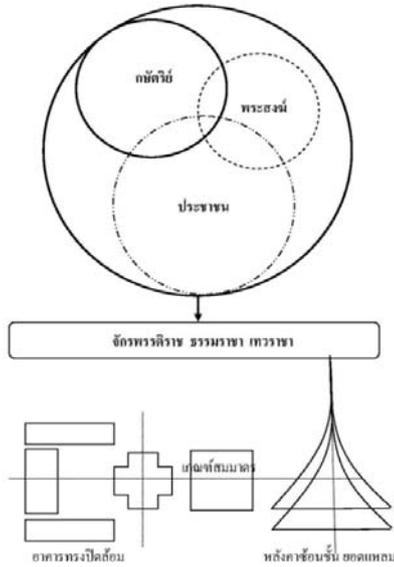
1. ผังอาคาร
 - แกนอาคารไม่สัมพันธ์กับเกณฑ์สมมาตรของโบราณสถาน
2. อาคาร
 - มุมมองเริ่มต้นมุ่งไปที่เจดีย์ด้านทิศตะวันออก
 - ใช้เส้นนอนเป็นหลัก
 - อาคารรูปทรงอิสระ ไม่ปิดล้อม ดูโปร่งเบา
 - ไม่มีลวดลายประดับ
 - ความสูงไม่เกินบัลลังก์ของหมู่เจดีย์ประธาน
 - อาคารไม่มีรายละเอียดด้านพุทธรูป
3. ภายในอาคาร
 - เปิดมุมมองสู่โบราณสถาน
 - ใช้เทคโนโลยีช่วยนำเสนอ

8. ผลงานการออกแบบ

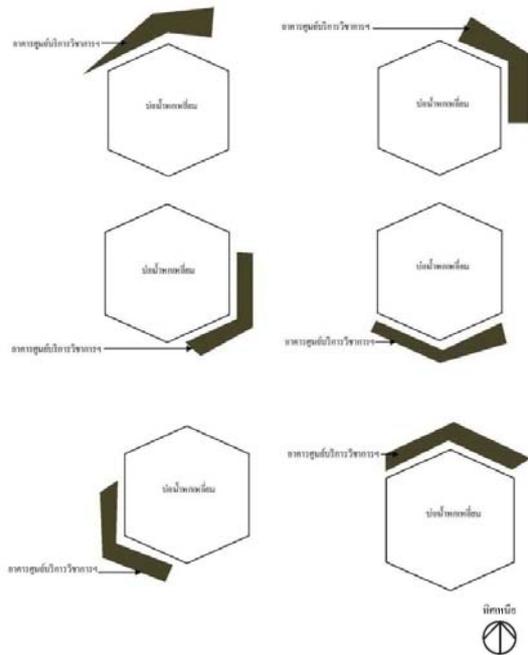
อาคารทั้งหกแบบ ออกแบบในสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่คงที่ องค์ประกอบอาคารที่เหมือนกันล้อมรอบบ่อน้ำหกเหลี่ยม (รูปที่ 3) แตกต่างที่ตั้ง มุมมอง ทิศทาง และสภาพแวดล้อมรอบๆ เมื่อพิจารณาผลงานทั้งหกอาคารภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ได้ความสอดคล้องทางแนวความคิดดังนี้

1. การจัดภูมิทัศน์สัมพันธ์กับกิจกรรมของอาคารใหม่โดยไม่เกี่ยวข้องกับผังอาคารและผังภูมิทัศน์ของโบราณสถาน
2. การวางผังเป็นสามโซน โซนแห่งการเริ่มต้น และโซนแห่งการดำรงอยู่ เปลี่ยนแปลงรูปแบบและกิจกรรมตามรูปทรงอาคาร โซนแห่งการสิ้นสุดเป็นลานกิจกรรมเชื่อมต่อระหว่างอาคารใหม่กับโบราณสถาน สามารถสังเกตการเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศรอบโบราณสถานได้ทุกช่วงเวลา
3. การวางรูปทรงอาคารไล่ตามลำดับความสำคัญจากน้อยไปมาก โดยเริ่มจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก แต่การใช้งานองค์ประกอบในอาคารเริ่มต้น จากทิศตะวันออกย้อนกลับมาทิศตะวันตก
4. อาคารใหม่บดบังการมองเห็นโบราณสถานจากผู้เข้าชมตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อเตรียมการรับรู้และเป็นเสมือนสิ่งเร้าเพื่อการฟื้นจำแก่ต่อการจดจำโบราณสถาน
5. เป็นอาคารที่ไม่มีการตกแต่งรายละเอียด ไม่มีความซับซ้อนของตัวอาคาร เปรียบเสมือนอาคารที่มีข้อมูลต่ำ ไม่ต้องการการจดจำ ผู้ชมสามารถเคลื่อนสายตาออกจากอาคารใหม่ได้อย่างรวดเร็ว

6. ใช้เส้นนอนเป็นหลักเพื่อให้เกิดความสงบ ผ่อนคลาย แต่สามารถเชื่อมโยงไปยังโบราณสถานซึ่งเป็นสิ่งสำคัญกว่า

รูปที่ 2 สภาพสังคมของกรุงศรีอยุธยาที่แสดงถึงฐานานุศักดิ์และฐานานุรูปในการกำหนดแนวความคิดอาคารศูนย์บริการวิชาการฯ

รูปที่ 3 ตำแหน่งรูปแบบอาคารศูนย์บริการฯ ทั้งหกแห่ง

7. รูปทรงอิสระไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนไม่สามารถคาดเดาลักษณะรูปทรงภายนอกได้ ซึ่งตรงข้ามกับโบราณสถานที่มีรูปทรงปิดล้อม รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ชัดเจน สามารถคาดเดารูปทรงภายนอกได้

8. ความสูงไม่เกินบัลลังก์ของหมู่เจดีย์ประธาน

9. องค์การมองเห็นโบราณสถานของแต่ละอาคาร โดยวัดจากเส้นกึ่งกลางบ่อน้ำหกเหลี่ยม

10. ผนังอาคารใช้วัสดุแตกต่างจากโบราณสถานคอนกรีตเปลือยทำสีธรรมชาติ คอนกรีตเปลือยทำสีเลียนแบบสำริดและคอนกรีตเปลือยผิวโลหะด้าน ผู้ชมไม่เกิดความสับสนแยกแยะได้ระหว่างอาคารใหม่กับโบราณสถาน และวัสดุต่างๆ ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนการจดจำวัดพระศรีสรรเพชญ์ สำหรับการจัดกิจกรรมนอกสถานที่

11. อาคารใหม่ ใช้เป็นจุดชมทัศนียภาพโบราณสถานได้ทั้งภายนอกและภายในอาคาร ภายนอกด้านทิศตะวันตกเป็นมุมมองที่สามารถเห็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ได้ทั้งหมด ภายในใช้เทคนิคการสร้างภาพเสมือนจริง สร้างรูปแบบสันนิษฐานซ่อนในมุมมองโบราณสถาน

12. เพิ่มมุมมองโบราณสถาน จากการสะท้อนภาพลงบนผิวน้ำของบ่อน้ำหกเหลี่ยม ผู้ใช้อาคารสามารถสังเกตเห็นทั้งภายนอกและภายในอาคาร

9. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการทดลองออกแบบอาคารศูนย์บริการวิชาการในเขตโบราณสถาน การออกแบบอาคารใหม่ติดกับโบราณสถานในประเทศไทยยังไม่มีเคยมีการทำมาก่อน งานวิจัยนี้จึงเลือกศึกษาจากต้นแบบความคิดและผลสำเร็จห้าแห่ง ที่มีการก่อสร้างติดกับโบราณสถานและเปิดใช้งานแล้ว: พีระมิดแก้วแห่งพิพิธภัณฑ์ลูฟว์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจอร์จปอมปิดู พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัย และห้องสมุดสาธารณะกาเรดาที่พิพิธภัณฑ์อารยธรรมยุโรปเมดิเตอร์เรเนียน และพิพิธภัณฑ์คมนาคุมชนส่งกราสโกว์ริเวอร์ไซด์ ทั้งห้าแห่งมีรูปทรงและรูปแบบอาคารแตกต่างกับโบราณสถานที่อยู่ติดกัน อาคารต้นแบบความคิดฯ เมื่อแรกสร้างไม่ได้รับการยอมรับ แต่กลับได้รับการยอมรับภายหลังเปิดใช้งาน อาคารใหม่กลายเป็นสัญลักษณ์ช่วยจดจำ และเป็นสิ่งที่ต้องอยู่คู่กับโบราณสถานนั้น องค์ประกอบในอาคารเกี่ยวข้องกับโบราณสถาน มีสิ่งอำนวยความสะดวก จัดกิจกรรมให้ผู้ชมได้ทำไปพร้อมกับการชื่นชมความงดงามของโบราณสถาน ผู้ชมสามารถใช้เวลาหาความรู้ความเพลิดเพลินกับโบราณสถานได้นานขึ้น แนวความคิดหลักการออกแบบอาคารใหม่ ให้แตกต่างกับโบราณสถานของต้นแบบความคิดฯ นี้ คือ ผู้ชมสามารถแยกแยะอาคารใหม่กับโบราณสถานได้โดยไม่ต้องตีความหมาย

แนวความคิดการแยกแยะอาคารใหม่-เก่า จากต้นแบบความคิด และผลสำเร็จ นำมาเป็นแนวทางในการออกแบบอาคาร ศูนย์บริการวิชาการวัดพระศรีสรรเพชญ์ มีนักเรียน นักศึกษา เป็นกลุ่มผู้ใช้หลัก การออกแบบแบ่งอาคารเป็นสามโซน: โซน แห่งการเริ่มต้น โซนแห่งการดำรงอยู่ และโซนแห่งการสิ้นสุด ทั้งสามโซนกำหนดตำแหน่งที่ตั้งอาคารรอบบ่อน้ำหกเหลี่ยมได้ ทุกรูปแบบ ภายใต้เงื่อนไขอาคารศูนย์บริการวิชาการฯ ทำหน้าที่เชื่อมต่อด้านธรรมสองช่วงเวลา

รูปแบบอาคารศูนย์บริการวิชาการ ทั้งหกอาคาร พิจารณา จากสภาพสังคมของกรุงศรีอยุธยา ประกอบด้วย วัด และ ชุมชน อันหมายถึง พระมหากษัตริย์ พระสงฆ์ และ ประชาชน สังคมยุคนั้นมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางของ การเมืองการปกครอง ทรงเป็นเสมือนสมมุติเทพ พระมหากษัตริย์จึงเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ เป็นผู้มีบุญ เปรียบเสมือนเทพเจ้าที่ อวตารลงมาปกครองโลกมนุษย์ ปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วย ธรรมะ ความยิ่งใหญ่แสดงออกมาในด้านต่างๆ แต่ทุกด้าน ล้วนมีสิ่งทีแสดงถึง ฐานานุศักดิ์ของพระมหากษัตริย์ที่แตกต่าง จากสามัญชน

อาคารศูนย์บริการวิชาการวัดพระศรีสรรเพชญ์ ตั้งอยู่บน พื้นที่โบราณสถาน ขอบเขตที่ตั้งอยู่ติดกับกำแพงวัดพระศรีสรรเพชญ์ และวิหารพระมงคลพิตร รูปทรงอาคารใหม่จึง ออกแบบโดยไม่ใช้รูปแบบที่บ่งบอกถึงฐานานุศักดิ์ของสถาบัน กษัตริย์ และสถาบันศาสนา ได้แก่ อาคารเป็นรูปทรงอิสระ ไม่ใช้อาคารปิดล้อม ไม่ใช้เกณฑ์สมมาตรในการวางผังอาคาร อาคารไม่มียอดแหลม ไม่มีการซ้อนชั้นของหลังคา และไม่มี ลวดลายประดับ เพราะอาคารปิดล้อมเน้นความเคารพสิ่งที่อยู่ ข้างใน หลังคาซ้อนชั้นหรือมียอดแหลมคือการให้ความเคารพ กับเบื้องบน การใช้เกณฑ์สมมาตรในการวางผังอาคาร หรือ อาคารมีประดับลวดลายด้วยวัสดุที่มีค่าสูง ล้วนเป็นสิ่งบ่งบอก ถึงหน้าที่ใช้สอยอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งเป็นลักษณะของอาคาร สำหรับสถาบันพระมหากษัตริย์ และอาคารทางศาสนาเท่านั้น

รูปทรงอาคารที่คำนึงถึงฐานานุศักดิ์ทั้งหกแบบรอบบ่อน้ำ หกเหลี่ยม มีความแตกต่างในด้านทิศทาง สภาพแวดล้อม รูปแบบ และวัสดุ แต่ทั้งหกอาคารกลับมีความสอดคล้องทาง แนวความคิดในด้านผังภูมิทัศน์ โชนของอาคาร การไล่ระดับ ความสำคัญของอาคารสอดคล้องกับลำดับความสำคัญของ เจดีย์ การจัดลำดับของกิจกรรมย้อนกลับไล่ตามความสูงต่ำ ของอาคาร การคำนึงถึงลำดับการรับรู้ของผู้ใช้อาคารในรูป ของการบดบังโบราณสถาน และเปิดมุมมองให้เห็นเจดีย์ด้าน ทิศตะวันออกก่อนเห็นโบราณสถานอื่น อาคารรูปทรงอิสระที่ ไม่มีการตกแต่งด้วยวัสดุเหมือนกับโบราณสถาน ความสูง อาคารใหม่ไม่เกินบัลลังก์เจดีย์ประธาน และอาคารใหม่ใช้เป็น จุดชมทัศนียภาพโบราณสถานได้ทุกช่วงเวลา ความสอดคล้อง

ทางแนวความคิดจึงทำให้อาคารเปรียบเสมือนสิ่งที่ใช้เชื่อมต่อ วัฒนธรรมสองช่วงเวลา

10. อภิปรายผล

ผลการทดลองออกแบบอาคารสาธารณะ ในพื้นที่มรดก- โลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา สอดคล้องกับ สมมุติฐานของงานวิจัย ที่สามารถเปิดแนวคิดและแนวทางใหม่ ของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่มรดกโลก: นคร ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยองค์ความรู้ที่ได้จากงาน วิจัยนี้คือ

"อาคารใหม่อยู่กับอาคารเก่าได้ ในรูปแบบการทำให้ภาพ รวมของพื้นที่มีองค์ประกอบสัมพันธ์กัน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เกิดความสมดุลของผัง มีการแสดงออกที่สอดคล้อง และให้ ความเคารพต่อกัน ด้วยวิธีผสมผสานความรู้ประวัติศาสตร์ จิตวิทยาการรับรู้ และเทคโนโลยีโดยใช้แนวความคิดจำกัดข้อมูล สร้างความคุ้นเคย และวางคำสั่ง ผลที่ได้รับ คือ ผู้ชมสามารถ แยกแยะ เกิดความเคารพ และจดจำโบราณสถานได้"

11. ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

1. ผลงานวิจัยนี้เป็นผลงานออกแบบอาคารใหม่ ตั้งบน พื้นที่โบราณสถานซึ่งยังไม่เคยมีทำมาก่อน การยอมรับอาคาร ใหม่ที่แตกต่างจากโบราณสถานจึงต้องใช้เวลา ผู้ใช้อาคารจะ ยอมรับเมื่อได้เข้าใช้อาคาร เกิดความสะดวก เกิดความรู้ เกิด จินตนาการ สามารถค้นหาคำตอบและเกิดความภูมิใจใน โบราณสถานเช่นเดียวกับต้นแบบความคิดและผลสำเร็จ

2. อาคารทั้งหกแบบ มีข้อดีและข้อเสียที่ต่างกัน การตัดสินใจเลือกใช้แบบใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ความร่วมมือ และแผนบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบ

3. แนวความคิดการออกแบบอาคารทั้งหกแบบสอดคล้องกันทั้ง 12 แนวทาง นำไปใช้ออกแบบอาคารในพื้นที่ โบราณสถานอื่นได้แต่ต้องปรับแนวทางให้สอดคล้องกับประวัติ และความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ และบริบทของพื้นที่ เพราะองค์ความรู้ที่ได้เป็นการผสมผสานความรู้ด้านต่างๆ กับ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

4. อาคารทั้งหกแบบ กำหนดทางเข้าด้านถนนสรรพคุณ เชื่อมต่อกับทางเข้าจากท่าเรือบริเวณเลียบบคลองข้างวิหารพระ มงคลพิตร จึงต้องปรับเส้นทางในแผนแม่บทให้สอดคล้องกัน

5. ชั้นใต้ดินของอาคารทั้งหกแบบ ต้องได้รับการสำรวจ และตรวจสอบทางโบราณคดีว่าไม่มีหลักฐานทางโบราณคดีอื่น ใด แต่หากพบและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ควรย้ายกิจกรรมชั้น ใต้ดินเข้าสู่อาคารในระดับชั้นปกติ

6. เทคโนโลยีที่เปลี่ยน อาจนำมาซึ่งการปรับปรุงรูปแบบอาคารได้ แต่ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่ผู้ใช้อาคารจะได้รับเป็นหลัก

7. อาคารถูกออกแบบให้ สามารถใช้งานได้ทุกช่วงเวลา มุมมองที่เห็นจะปรับเปลี่ยนตามบรรยากาศที่แตกต่างกัน จึงควรปรับกิจกรรมการเข้าใช้อาคารของทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้สามารถใช้งานได้ตลอดเวลา

12. ข้อเสนอแนะงานวิจัยต่อเนื่อง

1. งานวิจัยเพื่อทดลองออกแบบอาคารประเภทอื่นในพื้นที่มรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

2. งานวิจัยเพื่อทดลองออกแบบอาคาร ในพื้นที่โบราณสถานแหล่งอื่นๆ โดยใช้องค์ความรู้และแนวความคิดที่ได้จากงานวิจัยนี้

3. การวิจัยเพื่อนำแนวความคิดอาคารศูนย์บริการวิชาการวัดพระศรีสรรเพชญ์ไปสู่การปฏิบัติ: กำหนดแนวทางการออกแบบและปรับปรุงกฎหมายควบคุมอาคาร

4. การวิจัยเพื่อสำรวจหาความหมายของบ่อน้ำหกเหลี่ยมหน้าวิหารพระมงคลบพิตร

5. การวิจัยเพื่อออกแบบสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์ และกิจกรรมภายในของอาคารศูนย์บริการวิชาการวัดพระศรีสรรเพชญ์ให้เกิดความกลมกลืนทั้งอาคารใหม่และอาคารเก่าได้ดี

6. การวิจัยการนำเทคโนโลยีสร้างภาพสามมิติด้วยเลเซอร์มาใช้ในการสร้างรูปแบบสันนิษฐาน

7. การวิจัยอาคารใหม่ - อาคารเก่าอยู่ร่วมกันได้อย่างไร กรณีศึกษาปรางค์กู่แห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรืออาคารต้นแบบความคิดและผลสำเร็จอื่นๆ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้จาก ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วน และเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศ.ปรีชา เถาทอง ศิลปินแห่งชาติ และ ศ. สุชาติ เถาทอง ประธานหลักสูตรทัศนศิลป์และการออกแบบ ที่กรุณาให้คำแนะนำตรวจสอบแก้ไข ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ รศ.สุพมาลย์ นิลรัตน์ อ.ประจำกลุ่มวิชาภาษาอังกฤษ ภาควิชาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สจล. ที่ตรวจเช็ค แก้ไข และให้ข้อเสนอแนะด้านภาษาอังกฤษในงานวิจัย ทำให้งานมีความสมบูรณ์มากขึ้น

คุณค่าและประโยชน์ของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูแก่เวทิตาแต่บุพการี บุรพจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษาและประสบความสำเร็จมาจนตราប់เท่าทุกวันนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] กรมศิลปากร. 2533. **แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์.
- [2] กรมศิลปากร และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2546. **โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [3] กรมศิลปากร และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2553. **แผนแม่บทระยะที่ 2 โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [4] พิชัย สดภิบาล อัมรา รัตตการ และสธัญ ภูคัง. 2558. กลยุทธ์การจัดการอย่างยั่งยืนสำหรับการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมของตลาดพื้นถิ่นที่มีอายุมากกว่า 100 ปี. **วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม**, 14(1), น.17-24. Sodhibhan, P., Ruttakorn, A. & Bhookong, S. 2015. Sustainable Management Strategy for Conserving the Centuries-Old Architecture Arts of Vernacular Markets. **Journal of Industrial Education**. 14(1), p. 17-24.
- [5] พัทธ์ แดงพันธ์. 2556. **วัดพระศรีสรรเพชญ์**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.ayutthayastudies.aru.ac.th/content/view/202/116/>. (วันที่ค้นข้อมูล 18 กันยายน 2552).
- [6] สถาบันอยุธยาศึกษา. 2556. **วัดมหาธาตุ**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.ayutthayastudies.aru.ac.th/content/view/360/116/>. (วันที่ค้นข้อมูล 18 กันยายน 2552).
- [7] สถาบันอยุธยาศึกษา. 2556. **วัดมเหยงคณ์**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.ayutthayastudies.aru.ac.th/content/view/782/0/>. (วันที่ค้นข้อมูล 18 กันยายน 2552).

- [8] **Grand Louve.** 2014. [online]. Retrieved from <http://www.pcf-com/a/p/8315/s.html>. (January 5, 2014).
- [9] Huw Evans. (n.d.). Renzo Piano: Logbook (พร วิรุฬห์รักษ์, แปล). **วารสารอาษา**, (12:47-01:48), น.126-133.
- [10] **Louve.** 2013. [online]. Retrieved from <http://www.louvre.fr/en>. (December 10, 2013).
- [11] **Centre Georges Pompidou.** 2013. [online]. Retrieved from <http://www.centerpompidou.fr/en/The-Center-Pompidou>. (December 10, 2013).
- [12] **Centre Georges Pompidou.** 2013. [online]. Retrieved from <http://www.rpbw.com/project/3/centre-georges-pompidou/>. (December 10, 2013).
- [13] **Carré d'art.** 2014. [online]. Retrieved from <http://www.fosterandpartners.com/projects/carr%C3%A9-dart/>. (January 5, 2014).
- [14] จักรลีน น้อยไร่ภูมิ. 2556. Museum of European and Mediterranean Civilisations (MuCEM). **วารสารอาษา**, 4(16), น. 26.
- [15] **Museum-three-sites/fort-Monument saint-jean.** Fosterandpartners. 2013. [online]. **Projects Carre-dart.** Retrieved from <http://www.fosterandpartners.com/projects/carre-dart>. (December 10, 2013).
- [16] **J4 The Heart of MuCEM.** 2013. [online]. Retrieved from <http://www.mucem.org/en/mucem/one-museum-three-sites/j4>. (December 10, 2013).
- [17] **Museum of European and Mediterranean civilisations.** 2013. [online]. Retrieved from http://www.rudyricciotti.com/musees/museedes-civilisations-deurope-et-de-mediterranee#I06Lisa_Ricciotti2502. (December 10, 2013).
- [18] **One Museum, Three Sites.** 2013. [online]. Retrieved from <http://www.mucem.org/en/mucem/one-museum-three-sites>. (December 10, 2013).
- [19] **The Center for Conservation and Resources (CCR): Behind the scenes of the museum.** 2013. [online]. Retrieved from <http://www.mucem.org/en/mucem/one-museum-three-sites/centre-conservation-and-resources-ccr>. (December 10, 2013).
- [20] **Glasgow Riverside Museum of Transport.** 2013. [online]. Retrieved from <http://www.zaha-hadid.com/architecture/glasgow-riverside-museum-of-transport/>. (December 10, 2013).
- [21] **Architectural-Projection-Mapping.** 2014. [online]. Retrieved from <http://www.ayarafun.com/2010/09/architectural-projection-mapping-the-future-of-graphics/> (September 20, 2013).
- [22] **Hologram.** 2013. [online]. Retrieved from <http://hologram-rental.com/blog/> (September 20, 2013).
- [23] **Smart Billboard.** 2013. [online]. Retrieved from <http://www.mbandf.com/parallel-world/smart-billboard-reveals-hidden-message-for-children>. (September 20, 2013).
- [24] ชวิชัย องค์กรวิเทศ และวิไลรัตน์ ยังรอด (เรียบเรียง). 2550. **ท่องเที่ยว เรียนรู้อยุธยา.** พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- [25] เลิศพร ภาวรสกุล. 2555. **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [26] สำนักสถาปัตยกรรม, กรมศิลปากร. 2551. **ฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย.** กรุงเทพฯ: ไทภูมิพับลิชชิง.
- [27] ประกิจ ลัคคนพจง. 2556. [ออนไลน์]. **สถาปัตยกรรมไทย: ผังอารามกับความงามอย่างสงบ.** เข้าถึงได้จาก: <http://nopsiri.com/index.php/2013-03-19-08-44-47/170-004-29-1?tmpl=component&print=1&page=>. (วันที่ค้นข้อมูล 25 เมษายน 2556).
- [28] สันติ เล็กสุขุม. 2557. **งานช่าง คำช่างโบราณ: ศัพท์ช่างและข้อคิดเกี่ยวกับงานช่างศิลป์ไทย.** กรุงเทพฯ: มติชน.